

PROČ KOMUNIKUJEME?

2

Představ si, že ti někdo řekne: „Ty s námi dnes nepůjdeš.“ To může znamenat několik různých věcí. Takhle osamoceně napsaná je ta věta totiž velmi neúplná – neznáš situaci, ve které byla řečena, a zmizely také všechny její zvukové vlastnosti. Nevíš proto, jestli ti někdo něco zakazuje, nebo je smutný, protože se dozvěděl, že nikam nejdeš, nebo je na tebe našťvaný, ale vlastně zákaz nemyslí vážně atd. V této kapitole se dozvíš něco o záměrech, které máme, když mluvíme nebo píšeme, a také o tom, jaké zvukové vlastnosti řeč má.

Číselný kód **xxx 019** nebo **QR kód** tě dovedou k dalším online doplňkům k tématu **název kapitoly**.

ŠKOLA
S NADHLEDEM

Komunikační výchova

Co říkáme a co tím ve skutečnosti myslíme

Ranní pozdrav

„Dobré jitro,“ pozdravil Bilbo a také to tak myslel. Svítilo slunce a tráva se svěže zelenala. Ale Gandalf se na něj podíval zpod huňatého obočí, které mu trčelo ještě dál než stinná střecha klobouku.

„Jak to myslíte?“ zeptal se. „Přejete mi tím dobré jitro, nebo máte na zřeteli, že dnešní jitro je dobré, ať už já o to stojím nebo ne, či že se dnes ráno cítíte dobře sám, anebo že je jitro jako stvořené, aby byl člověk dobrý?“

„Všechno najednou,“ odpověděl Bilbo. „A navíc ještě, že je krásné ráno na vykouření fajfky pod širým nebem.“

TOLKIEN, J. R. R. *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Překlad František Vrba. 3. vydání, Praha: Mladá fronta, 1994.

Práce s textem

- 1 a) Jaký záměr měl Bilbo ve chvíli, když řekl Gandalfovi **Dobré jitro**?
- b) Podle čeho jsi to v textu poznal/a?
- c) Jak si jeho záměr vyložil Gandalf?
- d) Jaký záměr asi měl Bilbo, když říkal poslední větu?

Vždy, když něco říkáme nebo píšeme, děláme to s nějakým záměrem. Chceme něco sdělit, o něco požádat, na něco se zeptat, něco někomu zakázat apod. Tomuto záměru říkáme **komunikační funkce**.

2 Přiřaď k následujícím sdělením komunikační funkci, kterou za obvyklých okolností mají (situace je naznačena v závorce).

1. (Pan učitel při výkladu ve škole:) Měsíce jsou pevná tělesa obíhající kolem planet.
2. (Policista na ulici:) Stůj!
3. (Spolužák ve třídě:) Kéž by už byl konec hodiny.
4. (Neznámá paní na zastávce tramvaje:) Nevíte, kolik je hodin?
5. (Kamarádi na oslavě narozenin:) Všechno nejlepší!
6. (Babička při rodinném obědě:) Podal bys mi ubrousek?
7. (Kamarádka:) Mrzí mě, že jsem zapoměla na tvoje narozeniny.
8. (Kamarád, se kterým se radíš:) Být sebou, nechodil bych tam.
9. (Politika v televizi na otázku moderátora:) Určitě, o tom nemůže být pochyb.
10. (Ty k mamince:) Zítرا nám odpadá matika.
11. (Sestra, se kterou vybíráš zboží v obchodě:) Které hodinky si mám koupit?
12. (Spolužák v rozepři:) To se teda pleteš.
13. (Mladší bratr večer před usnutím:) Zůstaň tu se mnou ještě chvíli.
14. (Děda v rozhovoru s tebou:) To si piš!

Komunikační funkce:

- a) příkaz
- b) omluva
- c) prosba
- d) přání
- e) otázka
- f) přání
- g) předání informace
- h) souhlas
- i) varování
- j) nesouhlas
- k) předání informace
- l) otázka
- m) prosba
- n) souhlas

3 Představ si následující situace a vymysli k nim název komunikační funkce.

1. (Učitelka v hudební škole:) Už krásně držíš rytmus!
2. (Spolužák o přestávce:) Jestli mi to nepůjčíš, už ti nedám nikdy nic opsat.
3. (Maminka ráno:) Vezmi si deštník, hlásili, že bude odpoledne pršet.

4 + Kterou komunikační funkci mají následující sdělení v daných situacích?

1. Bratr přijde z tréninku, posadí se v kuchyni u stolu a pronese: „Já mám hlad jako vlk.“
2. Rodiče říkají dceři po setkání s jejím přítelem: „To myslíš vážně?“
3. Paní učitelka uprostřed probíhajícího testu najednou řekne: „Já tě vidím, Lucko!“

5 + Vyber si alespoň jedno sdělení z předchozího úkolu a vymysli jinou situaci, ve které by ho mohl někdo říct. Jakou má sdělení v této nové situaci komunikační funkci?

6 a) Ve dvojicích přehrajte následující situaci: Jeden si potřebuje půjčit kružítko a použije postupně sdělení 1–8 uvedená níže. Druhý mu v každé situaci spontánně odpoví.

Pak společně odpovězte na následující otázky.

- a) Která možnost byla neúspěšnější a která nejméně úspěšná?
- b) Všiměj si, jaká znaménka patří na konec vět. Popiš, čím se v psané podobě liší sdělení s tečkou, vykřičníkem a otazníkem na konci.
- c) U kterých sdělení je nejvíce patrná komunikační funkce žádosti?

1. Naval kružítko!
2. Prosím tě, nepůjčil/a bys mi kružítko?
3. Buď tak hodný/hodná a půjč mi svoje kružítko.
4. Potřebuju tvoje kružítko.
5. Nechceš mi půjčit kružítko?
6. Ty nevidíš, že nemám čím rýsovat?
7. Kružítko!
8. Půjčíš mi kružítko?

7 Zahrajte se spolužáky ve skupinách krátké scénky, v nichž se objeví slovní spojení **půjdeš do kina** ve sděleních s následujícími komunikačními funkcemi.

1. prosba
2. nabídka
3. příkaz
4. výhrůžka
5. otázka

8 Doplně do vět uvozujících přímou řeč vhodné sloveso tak, aby bylo poznat, jakou komunikační funkci přímá řeč má. Slovesa vyber tak, aby se neopakovala.

1. „Dej mi kousnout,“ _____ Tomáš s očima smutně upřenýma na můj chleba.
2. „Okamžitě sem pojd, nebo uvidíš!“ _____ mu Eva přísně.
3. „To se ví,“ _____ okamžitě Kristýna.
4. „Jestli chceš, můžeš jet s námi,“ _____ jí Lukáš.
5. „Krásné narozeniny, miláčku,“ _____ mu Zdena.

Textově-slohová výchova

Účel textu

Práce s textem

1 a) Co všechno je možné vyčíst z následujícího textu – vlakové jízdenky? Nejprve odpověz bez využití otázek pod obrázkem.

		Z/FROM/VON	→ DO/TO/NACH			TŘÍDA/CL./KL.
04/11 *	14:58 *	Praha hl.n. *	→ České Budějovice *	05/11 *	24:00 *	2 *
Přes: PhaVrš, Čerčany, Tábor, Ves/Luž						Km: 169
Rezervace (místo)						
Vázaná jednosměrná						Cena 169 Kč
Povinný vlak Ex 537 v úseku Praha hl.n. – České Budějovice						

b) Odkud, kam a kdy vlak jel?

c) Vysvětli význam piktogramů (obrazových sdělení) na jízdence.

d) Jaká byla cena jízdenky? Myslíš, že odpovídá ceně pro jednu, nebo pro dvě osoby?

e) Co to znamená, že cestující jel **2. třídou**?

f) Proč tento doklad při cestování hromadnými dopravními prostředky dostáváme?

g) Kde všude potřebuješ jízdenku? Kdo ji cestujícím vydává?

2 a) Zamysli se nad tím, komu tato jízdenka asi patřila. Co ho k této cestě přimělo? Co cestou zažil, nad čím přemýšlel? Diskutujte ve dvojicích.

b) Napiš krátký příběh. Můžeš psát z pohledu člověka, který:

1. pospíchá do práce a jeho vlak má zpoždění;
2. každou volnou chvíli rád tráví cestováním;
3. má rozbité auto a musí jet vlakem, jenže se cestování vlakem bojí;
4. nebo můžeš rozepsat vlastní myšlenku ze začátku tohoto úkolu.

Termín **text** se běžně užívá k označení souvislého písemného celku. Text může zaznamenávat mluvený i psaný jazyk. Setkáváme se s ním všude kolem nás – při četbě zábavné i odborné literatury, při psaní SMS nebo povídání s kamarády.

Na počátku vývoje písma stály piktogramy, které znázorňují dané sdělení obrazově. Dodnes se objevují v různých oblastech lidské činnosti.

3 a) Podívej se na tyto piktogramy. Které z nich znáš?

b) Vysvětli význam piktogramů.

c) Kde se s nimi můžeš setkat?

d) Jak asi vznikly?

e) Jaké další piktogramy znáš a kde se s nimi setkáváš?

VÍŠ, ŽE...

Piktogramům porozumí i lidé se smyslovým nebo intelektovým postižením? Komunikaci navíc usnadňují i lidem, kteří nemluví společným jazykem, proto se uplatňují i např. na letištích.

Texty, které nás obklopují, vznikají z různého důvodu, a proto mají také **různé podoby**. Jinak a za jiným účelem je psán novinový článek, jinak kniha, kterou čteme ve volném čase, jinak vypadá rozhovor s maminkou.

V této souvislosti se tradičně mluví o **funkčních stylech** textů. Jejich vymezení ale není jednoduché.

4 a) Přečti si ukázky 1–6 a odpověz na otázky níže:

1. Ufuněná kráska dál cválala po kolejích a k potěše všech zúčastněných očí na rozloučenou vydechovala prchavé obláčky bílé páry.
2. Vlak je jedno nebo několik pevně spojených vozidel, která jsou určena pro pohyb po železniční trati nebo jiné pevné dráze.
3. Zdražování jízdného vlaky nemine. Cestující zvažují jiné možnosti přepravy.
4. Česko v modernizaci železnic zaspalo, potřebujeme vysokorychlostní trať, copak to už není dostatečně zřejmé?
5. Vlak má zpoždění, na večeri dorazím pozděj.
6. Jeden cestující má právo obsadit ve vlaku jedno volné místo k sezení.

b) Jedná se o ukázky mluvených, nebo psaných projevů? Jsou spisovné, nebo nespisovné?

c) Ve dvojicích vymyslete, kde se ukázky mohly objevit.

5 Přečti si charakteristiky jednotlivých typů textů A–F a přiřaď k nim ukázky 1–6 výše:

A Běžná komunikace v rodině, ve škole nebo zaměstnání. Většinou jde o mluvené projevy nebo krátké psané texty, např. SMS (prostě sdělovací styl).

B Odborné knihy a učebnice. Jejich cílem je poučení čtenáře nebo posluchače (odborný styl).

C Texty ve sdělovacích prostředcích neboli médiích. Zaměřují se na informování, poučení či přesvědčení adresáta (publicistický styl).

D Poezie, umělecká próza a drama. Není zde důležitý jen věcný obsah, ale také prožitek čtenáře či autora (umělecký styl).

E Úřední jednání a vyplňování formulářů, které se zaměřuje na informovanost a strohá fakta (administrativní styl).

F Mluvené projevy, např. přednášky, s cílem zaujmout a přesvědčit (řečnický styl).

6 Vyber si z prvního sloupce jednu událost a z druhého typ textu. Napiš vlastní text maximálně o 100 slovech, který naplní daný účel.

školní jarmark
přednáška v knihovně
hudební koncert
sportovní turnaj

e-mail kamarádovi
hodnocení (recenze)
pozdávka
krátký příběh

Slovní druhy: úvod

Něco důležitého

Učitelka přednášela o moderních vynálezech. „Může někdo z vás uvést něco důležitého, co před padesáti lety neexistovalo?“ Hoch v první lavici zvedl horlivě ruku a vyhrkl: „Přeče já!“

de Mello, Anthony. Modlitba žáby: kniha meditací v povídkách. Překlad Marcela Foltová. Vyd. 1. Brno: Cesta, 1995–1996.

Práce s textem

- 1 a) Zopakuj si, jaké jsou v češtině slovní druhy.
- b) Pro každý slovní druh vyber z textu vhodný příklad.
- c) Který slovní druh se v textu vůbec neobjeví?

Slova lze třídit do skupin podle toho: 1. zda se jejich tvary mění či nemění, 2. jaké mají významové vlastnosti, 3. nebo podle toho, jak se zapojují do vět.

V češtině se pro tyto skupiny vžilo označení **slovní druhy**.

V každém jazyce se jich rozlišuje jiný počet.

V češtině rozeznáváme 10 slovních druhů.

VIŠ, ŽE...

Třídění slov na slovní druhy má tradici už více než 2 000 let.

Podle toho, jestli se tvary jejich zástupců při různém zapojení do vět obvykle mění, nebo ne, dělíme slovní druhy na **ohebné** a **neohebné**.

slovní druhy

ohebné	neohebné
podstatná jména	příslovce
přídavná jména	předložky
zájmena	spojky
číslovky	částice
slovesa	citoslovce

- 2 Rozděľ následující slova do dvou skupin, podle toho, zda při použití v různých větách mohou měnit svůj tvar, nebo ne. mávat, když, druhý, veselý, co, naučený, okolo, ucho, složitě, cvičení, protože, u, vždyť, složit, který, osm, kěz, frnk.

- 3 a) Prohlédni si tabulku s přehledem slovních druhů.
- b) Ke kterým slovním druhům mohou patřit následující slova? letadlo, domů, červený, hurá, ohryzat, at, ale, kolem, bez, sní, je, tu, přes, báječně, zima, na, uděláme

- c) Která z těchto slov lze přiřadit k více slovním druhům?
- d) Vytvoř věty tak, aby bylo zřejmé, k jakým slovním druhům může dané slovo patřit.

- 4 + Rozděľ následující slova do dvou skupin podle toho, zda mají jasný význam (přesně si představíš, jakou věc, činnost, vlastnost ve světě označují), nebo ne.

kocka, plavali, jaký, pod, rychle, roztomilý, nechť, ona, podepsal, zítra, čtyři, ale, darebák, k, au.

+

Podle významu rozlišujeme slova **plnovýznamová**, jež mají úplný význam a o nich víme, co přesně znamenají, a slova **neplnovýznamová**, která mají význam oslabený, neúplný, vyjadřují spíše vztahy mezi slovy apod. Za plnovýznamové slovní druhy jsou považována podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce, mezi neplnovýznamové patří předložky, spojky, částice a citoslovce. Zájmena a číslovky stojí na pomezí.

Podstatná jména: význam

- 5 a) Napiš co nejvíce podstatných jmen, která souvisejí s obrázkem.
- b) Napsaná slova ve třídě porovnejte. Které slovo bylo nejčastější? Která slova byla naopak jedinečná?
- c) Porovnejte napsaná podstatná jména ve dvojici. Najděte nadřazená slova pro více různých slov z vašeho seznamu (např. osoby, nábytek, části těla, části místnosti, činnosti, vlastnosti atd.).

- 6 Vypiš z následujícího textu všechna podstatná jména a řekni, co pojmenovávají (např. osoby, části těla, pocity, vlastnosti atd.).

Zloděj se trápil myšlenkou, zda mu zločin projde. Krádež klenotů se bude jistě několik týdnů objevovat v televizi. Budou ho hledat po celém světě. Nakonec strach zvítězil. Vždyť příznání je polehčující okolnost.

Podstatná jména tvoří v psaném textu nejpočetněji zastoupený slovní druh. Pojmenovávají jak **konkrétní** předměty: např. věci, osoby, zvířata, rostliny a jejich části, přírodní jevy, tak i různé **abstraktní** (nehmotné) obsahy: např. vlastnosti, pocity, vztahy a děje.

- 7 Která podstatná jména z úkolu 6 můžeme označit jako abstraktní?

- 8 + Použij následující podstatná jména ve větách v konkrétním i abstraktním významu.

VZOR: Cesta byla plná výmolů. (= konkrétní); Její cesta se protáhla na dva roky. (= abstraktní)
návštěva, zařízení, pohled, řízení, hlídka, sladkost

- 9 Porovnej následující věty podle toho, co nám říkají. V čem spočívá rozdíl?

1. Vylezli jsme na horu. – Vylezli jsme na ještěd. 5. Zavolal jsem kamarádce. – Zavolal jsem Lucii.
2. Vyvenčila jsem psa. – Vyvenčila jsem Hektora. 6. Přečetla jsem knihu. – Přečetla jsem Babičku.
3. Přijeli jsme do města. – Přijeli jsme do Olomouce.
4. O prázdninách jsme sjeli řeku. – O prázdninách jsme sjeli Sázavu.

Obecná jména pojmenovávají osoby, zvířata, věci atd. obecně – lze je vztáhnout k mnoha jevům (**lékař, pes, hospoda**). **Vlastní jména** dávají osobám, zvířatům, věcem atd. jedinečné pojmenování (**Jan Čermák, Rex, U Šebestů**). V pravopise proto vlastní jména odlišujeme velkým písmenem.

- 10 Přepiš text do sešitu. Rozhodni, jestli napsat velké, nebo malé písmeno.

Podle **L**/legendy bylo naše **H**/hlavní město založeno v 8. století českou **K**/kněžnou a **V**/věštkyní **L**/libuší a jejím **M**/manželem **P**/přemyslem. Legenda říká, že **L**/libuše vyšla na skalnatý **Ú**/útes vysoko nad **V**/vltavou a prorokovala: „Město vidím veliké, jehož sláva **H**/hvězd se bude dotýkat.“ Na místě nařídila vystavět krásný **H**/hrad a město nazvala **P**/praha.

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Praha>

Moje pokroky

Co už vím

- Víím, že když mluvíme nebo píšeme, děláme to s určitým záměrem. Tomuto záměru říkáme komunikační funkce.
- Víím, že stejné sdělení může mít v různých situacích různou komunikační funkci. Víím, že různá sdělení mohou mít stejnou komunikační funkci.
- Víím, že psané i mluvené projevy vznikají z různého důvodu, proto se liší i jejich podoba (jinak se píše v novinách, jinak píšu SMS, jinak mluvím s kamarádem).
- Víím, že komunikace je možná také prostřednictvím obrázků.
- Víím, jaký je rozdíl mezi hláskou a písmenem. Víím, že hlásky se dělí na samohlásky a souhlásky, samohlásky dále na dlouhé a krátké a souhlásky na párové a nepárové.
- Víím, že spojení dvou vedle sebe stojících samohlásek v rámci slabiky se říká dvojhláska.
- Víím, že písmena ů a ú označují stejnou hlásku. Víím, že písmena i a y označují stejnou hlásku.
- Víím, že větná melodie může měnit význam věty.
- Víím, že v češtině se rozlišuje 10 slovních druhů.
- Víím, že podstatná jména pojmenovávají konkrétní (hmotné) i abstraktní (nehmotné) jevy.
- Víím, že podstatná jména obecná pojmenovávají jevy obecně, podstatná jména vlastní jim dávají jedinečná pojmenování.

Co už umím

- Umím rozpoznat záměr, se kterým je řečeno nějaké sdělení nebo napsán text.
- Umím vyčíst důležité informace z jízdenky.
- Umím určit, pro jakou příležitost nebo příležitosti se hodí použít daný text.
- Umím rozpoznat význam některých piktogramů, které mě obklopují.
- Umím rozdělit slovo na slabiky.
- Umím správně zapsat slova se spodobou znělosti.
- Řeknu, jestli je slovo ohebné, nebo neohebné.
- Rozeznám abstraktní a konkrétní význam podstatného jména.
- Poznám vlastní jméno a napíšu ho s velkým písmenem na začátku.